УДК 338.658

Якименко О.В.
доцент кафедри технології будівельного виробництва та будівельних матеріалів Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

FACTORS OF IMPACT ON INNOVATIVE POTENTIAL OF CONSTRUCTION COMPANIES IN REGIONS OF UKRAINE (ON THE EXAMPLE OF KHARKIV REGION)

АНОТАЦІЯ

У статті визначено фактори впливу на інноваційний потенціал будівельних підприємств регіонів України (на прикладі Харківської області). Розглянуто основні положення теорії стейкхолдерів. Запропоновано застосувати графічний метод до оцінки впливу стейкхолдерів на інноваційний потенціал будівельних підприємств регіонів України – метод оцінки багатокутників, який базується на побудові так званої «радіальної діаграми», або «багатокутника». Виявлено перевагу графічного методу оцінки впливу стейкхолдерів на інноваційний потенціал будівельних підприємств регіонів України. Доведено, що врахування інтересів груп стейкхолдерів дасть змогу успішно розвивати і нарощувати інноваційний потенціал будівельних підприємств регіонів України.

Ключові слова: інноваційний потенціал, будівельні підприємства, метод, регіон.

АННОТАЦИЯ

В статье определены факторы, влияющие на инновационный потенциал строительных предприятий регионов Украины (на примере Харьковской области). Рассмотрены основные положения теории стейкхолдеров. Предложено применить графический метод к оценке влияния стейкхолдеров на инновационный потенциал строительных предприятий регионов Украины – метод оценки многоугольников, основанный на построении так называемой «радиальной диаграммы», или «многоугольника». Выявлено преимущество графического метода оценки влияния стейкхолдеров на инновационный потенциал строительных предприятий регионов Украины. Доказано, что учет интересов групп стейкхолдеров позволит успешно развивать и наращивать инновационный потенциал строительных предприятий регионов Украины.

Ключевые слова: инновационный потенциал, строительные предприятия, метод, регион.

ANNOTATION

Factors affecting innovative capacity of construction enterprises of Ukrainian regions (on the example of Kharkiv region) have been determined in the paper. The basic tenets of the theory of stakeholders have been considered. The graphical method for assessing the impact of stakeholders on innovative capacity of building enterprises of Ukrainian regions has been suggested – polygons evaluation method is based on the construction of so-called «Radial Diagram» or «Polygon». The advantages of the graphical method for assessing the impact of stakeholders on innovative capacity of building enterprises of Ukrainian regions have been identified. It has been proved that taking into account the interests of mentioned below stakeholders groups will successfully develop and build innovative capacity of building enterprises of Ukrainian regions.

Keywords: innovative potential, construction enterprise, method, region.

Постановка проблеми. В Україні відбувається формування національних та регіональних інноваційних систем. В епоху економіки знань інновації стають основним фактором підвищення ефективності роботи будівельних підприємств. Поряд із цим має місце відставання української будівельної галузі в технологічній сфері, що представляє в даний час загрозу безпеці країни та перспективам її розвитку в майбутньому. Потрібно як найшвидше проведення модернізації виробничих систем практично всіх підприємств і бізнес-груп української будівельної галузі, без якої неможливі їх конкурентоспроможність і стійке функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам інновацій, інноваційної діяльності, використанню інноваційного потенціалу присвячено велику кількість наукових праць як зарубіжних, так і вітчизняних учених. Серед них: Амоша О.І. [1], Белоусова О.М. [2], Біловодська О.А. [3], Биконя С.Ф. [4] Касьяненко В.О. [5], Лапко О.О. [6], Панас В.Я. [7] та ін.

Мета статті полягає у визначенні факторів впливу на інноваційний потенціал будівельних підприємств регіонів на прикладі Харківської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. Здійснення модернізаційних проектів окремими будівельними підприємствами є важким через обмеженість інвестиційних та інших ресурсів, необхідних для цього. Крім того, проведена державою політика інноваційного забезпечення не сприяє вирішенню цієї проблеми, а однобічна орієнтація на отримання іноземних інвестицій перешкоджає розвитку українського інноваційного сектора і використання результатів розробок на вітчизняних будівельних підприємствах.

Забезпечення сталого інноваційного розвитку будівельної галузі вимагає не тільки існування масиву досліджень і розробок, підготовлених до використання, але й організаційно-економічного механізму їх прикладного застосування. Для подолання цих проблем необхідно розробити концепцію управління науковим і технікотехнологічним відтворенням – обґрунтовану систему інтеграції виробничих, інноваційних, дослідницьких організацій та інших учасників ринку, включаючи державу.

Отже, для ідентифікації та подальшого збалансування інтересів зацікавлених сторін на шляху до розвитку інноваційного потенціалу будівельних підприємств регіонів України нами пропонується використовувати положення теорії стейкхолдерів.

Основні положення теорії стейкхолдерів були сформульовані в середині 80-х років XX ст., після того як у світ вийшла робота Фрімена Р.Е. «Стратегічний менеджмент: концепція зацікавлених сторін» [8; 9].

Так, відносно галузей економіки стейкхолдер-підхід, чи теорія стейкхолдерів, – це один із теоретичних напрямів у менеджменті, який формує і пояснює стратегію розвитку галузі з точки зору врахування інтересів зацікавлених сторін. Під інтересом стейкхолдера будемо розуміти бажану ним економічну вигоду від об'єкту управління. Баланс і конфлікт інтересів – два протилежних стани фінансово-економічних відносин стейкхолдерів. Конфлікт інтересів – це структурна диспропорція в розподілі економічних вигід між стейкхолдерами, що викликає нестійкість і загрожує розпадом фінансово-економічних зв'язків. Відповідно, баланс інтересів – це структурна пропорція в розподілі економічних вигід між стейкхолдерами, що забезпечує стійкість і синергізм фінансово-економічних зв'язків [10].

Ми пропонуємо особливості даної теорії досліджувати в контексті регіонального рівня управління, зокрема використовувати основні її постулати для вирішення проблем ефективного нарощення та розвитку інноваційного потенціалу будівельних підприємств у галузевому і територіальному аспектах.

Методичний підхід до оцінки впливу зовнішніх факторів на інноваційний потенціал будівельних підприємств регіонів України, який на відміну від існуючих ураховує різноспрямовані інтереси груп зацікавлених сторін, базується на методі оцінки багатокутників та теорії стейкхолдерів, дає змогу побудувати радар впливу стейкхолдерів на інноваційний потенціал будівельних підприємств регіонів України та визначити узагальнену величину їх впливу.

Для ідентифікації основних моментів теорії зацікавлених сторін у рамках дослідження впливу стейкхолдерів на інноваційний потенціал будівельних підприємств регіонів України необхідно здійснити такі блоки досліджень:

1. Визначення осіб, груп, організації, інститутів, які зацікавлені та на яких впливатиме зміна величини інноваційного потенціалу будівельних підприємств регіонів України.

2. Ідентифікація специфічних інтересів, які може мати кожна група стейкхолдерів. Варто врахувати такі питання: вигода для стейкхолдерів, переміни, які має відчути стейкхолдер у зв'язку зі зміною величини інноваційного потенціалу будівельних підприємств регіонів України, питання, що можуть завдати шкоди стейкхолдерам чи спричинити конфлікт із галуззю.

3. Визначення впливу стейкхолдерів на інноваційний потенціал будівельних підприємств регіонів України, наскільки важливі інтереси стейкхолдерів для успішного інноваційного потенціалу будівельних підприємств регіонів України.

3.1. Відбір показників, які характеризують вплив стейкхолдерів на інноваційний потенціал забезпечення будівельних підприємств регіонів України.

На нашу думку, до переліку показників, які характеризують вплив стейкхолдерів групи «інвестори» на інноваційний потенціал будівельних підприємств регіонів України, належать такі:

1. Обсяг фінансування витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт у галузі будівництва та архітектури за рахунок коштів замовників підприємств, організацій України, тис. грн.

2. Обсяг фінансування витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт у галузі будівництва та архітектури за рахунок коштів іноземних держав, тис. грн.

3. Обсяг капітальних вкладень для виконання наукових та науково-технічних робіт інвесторів у галузі будівництва та архітектури, тис. грн.

До переліку показників, які характеризують вплив стейкхолдерів групи «працівники» на інноваційний потенціал будівельних підприємств регіонів України, належать такі:

1. Витрати на оплату праці під час виконання наукових та науково-технічних робіт у сфері будівництва та архітектури, тис. грн.

2. Кількість працівників – дослідників наукових організацій у галузі будівництва та архітектури, осіб.

3. Кількість працівників – техніків наукових організацій у галузі будівництва та архітектури, осіб.

4. Кількість працівників – допоміжного персоналу наукових організацій у галузі будівництва та архітектури, осіб.

5. Середньомісячна заробітна плата, нарахована в розрахунку на одного штатного працівника у професійній, науковій та технічній діяльності, грн.

До переліку показників, які характеризують вплив стейкхолдерів групи «споживачі» на інноваційний потенціал будівельних підприємств регіонів України, належать такі:

1. Кількість будівельних підприємств із технологічними інноваціями, з найбільш важливими джерелами інформації для інноваційної діяльності отриманими від клієнтів, покупців, од.

2. Обсяг реалізованої продукції інноваційно-активними будівельними підприємствами, тис. грн.

3. Кількість виконаних наукових та науково-технічних робіт у галузі будівництва та архітектури, од.

До переліку показників, які характеризують вплив стейкхолдерів групи «органи державної та місцевої влади» на інноваційний потенціал будівельних підприємств регіонів України, належать такі:

1. Обсяг фінансування витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт у галузі будівництва та архітектури за рахунок коштів місцевого бюджету, тис. грн.

2. Обсяг фінансування витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт у галузі будівництва та архітектури за рахунок коштів держбюджету, тис. грн.

3. Обсяг фінансування витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт у галузі будівництва та архітектури за рахунок коштів фондів спеціального призначення, тис. грн.

4. Кількість будівельних підприємств із технологічними інноваціями, з найбільш важливими джерелами інформації для інноваційної діяльності, отриманими від університетів та інших вищих навчальних закладів, од.

5. Кількість будівельних підприємств із технологічними інноваціями, з найбільш важливими джерелами інформації для інноваційної діяльності отриманими від державних НДІ, од.

6. Кількість будівельних підприємств із технологічними інноваціями, які отримували державну фінансову допомогу для інноваційної діяльності від центрального уряду, од.

7. Кількість будівельних підприємств із технологічними інноваціями, які отримували державну фінансову допомогу для інноваційної діяльності від місцевих та регіональних органів влади, од.

До переліку показників, які характеризують вплив стейкхолдерів групи «постачальники» на інноваційний потенціал будівельних підприємств регіонів України, належать такі:

1. Кількість будівельних підприємств із технологічними інноваціями, з найбільш важливими джерелами інформації для інноваційної діяльності, отриманими від постачальників обладнання, матеріалів, компонентів, програмного забезпечення, од.

2. Матеріальні витрати під час виконання наукових та науково-технічних робіт у сфері будівництва та архітектури, тис. грн.

3. Витрати на устаткування під час виконання наукових та науково-технічних робіт у сфері будівництва та архітектури, тис. грн.

До переліку показників, які характеризують вплив стейкхолдерів групи «партнери» на інноваційний потенціал будівельних підприємств регіонів України, належать такі:

1. Кількість будівельних підприємств із технологічними інноваціями, з найбільш важливими джерелами інформації для інноваційної діяльності, отриманими від консультантів, комерційних лабораторій, приватних НДІ, од.

2. Кількість будівельних підприємств із технологічними інноваціями, з найбільш важливими джерелами інформації для інноваційної діяльності, отриманими на конференціях, торгових ярмарках, виставках, од.

3. Кількість будівельних підприємств із технологічними інноваціями, з найбільш важливими джерелами інформації для інноваційної діяльності, отриманими з наукових журналів та торгових/технічних публікацій, од.

4. Кількість будівельних підприємств із технологічними інноваціями, з найбільш важливими джерелами інформації для інноваційної діяльності, отриманими від професійних та промислових асоціацій, од.

5. Витрати на дослідження і розробки, виконані співвиконавцями, під час виконанні наукових та науково-технічних робіт у сфері будівництва та архітектури, тис. грн.

6. Кількість будівельних підприємств із технологічними інноваціями, що мали партнера з інноваційної співпраці в Україні, од.

7. Кількість будівельних підприємств із технологічними інноваціями, що мали партнера з інноваційної співпраці в країнах Європи, од.

8. Кількість будівельних підприємств із технологічними інноваціями, що мали партнера з інноваційної співпраці в США, од.

9. Кількість будівельних підприємств із технологічними інноваціями, що мали партнера з інноваційної співпраці в Китаї та Індії, од.

3.2. Було здійснено збір статистичної інформації за низку років щодо показників, які характеризують вплив стейкхолдерів на інноваційний потенціал будівельних підприємств регіонів України (вищезазначені показники для Харківської області за 2008–2013 рр.).

3.3. Розрахунок динаміки показників, які характеризують вплив стейкхолдерів на інноваційний потенціал будівельних підприємств регіонів України у формі індексів росту.

Визначено вищезазначені індекси росту для Харківської області за 2009–2013 рр.

3.4. Побудова радару впливу стейкхолдерів на інноваційний потенціал будівельних підприємств регіонів України.

Пропонуємо застосовувати графічний метод до оцінки впливу стейкхолдерів на інноваційний потенціал будівельних підприємств регіонів України – метод оцінки багатокутників, який базується на побудові так званої «радіальної діаграми», або «багатокутника». Сутність методу оцінки багатокутників докладно наведено в наукових роботах таких авторів, як Барабась Д.О., Длугопольська Т.І., Дубова О.С., Клименко С.М., Кухарук А.Д., Литвинова В.О., Омельяненко Т.В. [11–14].

3.4. Розрахунок узагальненої величини впливу стейкхолдерів на інноваційний потенціал будівельних підприємств регіонів України.

Перевагою графічного методу оцінки впливу стейкхолдерів на інноваційний потенціал будівельних підприємств регіонів України є його простота та наочність, дає змогу встановити узагальнену величину впливу стейкхолдерів на

інноваційний потенціал будівельних підприємств регіонів України.

Практична реалізація методичного підходу до оцінки впливу зовнішніх факторів на інноваційний потенціал будівельних підприємств Харківської області дала змогу побудувати, використовуючи метод оцінки багатокутників, радари впливу стейкхолдерів у період 2009–2013 рр. (рис. 1–5). Цифрами на зазначених рисунках позначено порядкові номери показників, які характеризують вплив шести груп стейкхолдерів на інноваційний потенціал забезпечення будівельних підприємств Харківської області.

На рис. 1. наведено радар впливу стейкхолдерів на інноваційний потенціал будівельних підприємств Харківської області в 2009 р., аналізуючи який можна сказати, що вплив стейкхолдерів із групи «інвестори» на інноваційний потенціал будівельних підприємств Харківської області в 2009 р. був найменшим, адже індекс росту показника «обсяг капітальних вкладень для виконання наукових та науково-технічних робіт інвесторів у галузі будівництва та архітектури» був найнижчим. Вплив стейкхолдерів із групи «органи державної та місцевої влади» на інноваційний потенціал будівельних підприємств Харківської області в 2009 р. був найбільшим, оскільки індекс росту показника «кількість будівельних підприємств із технологічними інноваціями, з найбільш важливими джерелами інформації для інноваційної діяльності, отриманими від державних НДІ» був найвищим.

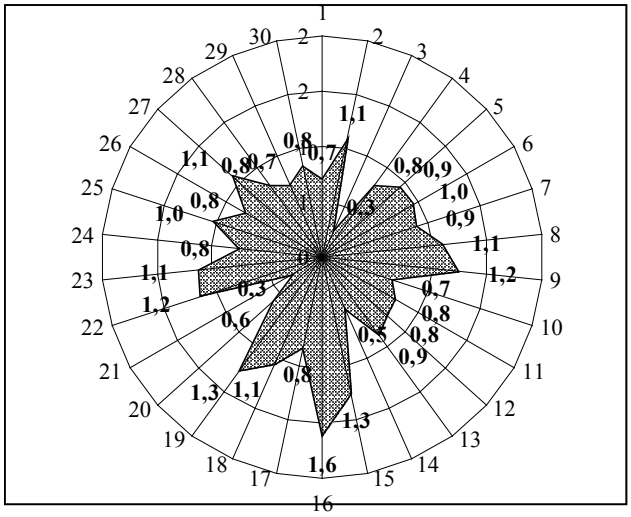

Рис. 1. Радар впливу стейкхолдерів на інноваційний потенціал будівельних підприємств Харківської області в 2009 р.

На рис. 2 наведено радар впливу стейкхолдерів на інноваційний потенціал будівельних підприємств Харківської області в 2010 р., аналізуючи який можна зробити такий висновок: вплив стейкхолдерів із групи «партнери» на інноваційний потенціал будівельних підприємств Харківської області в 2010 р. був найменшим, адже індекс росту показника «кількість будівельних підприємств із технологічними інноваціями, що мали партнера з інноваційної співпраці в США» був найнижчим. Вплив стейкхолдерів із групи «інвестори» на інноваційний потенціал будівельних підприємств Харківської області в 2010 р. був найбільшим, оскільки індекс росту показника «обсяг фінансування витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт у галузі будівництва та архітектури за рахунок коштів іноземних держав» був найвищим.

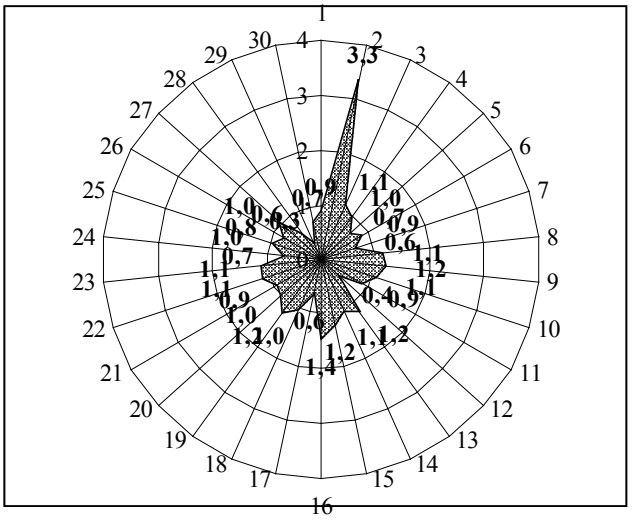

Рис. 2. Радар впливу стейкхолдерів на інноваційний потенціал будівельних підприємств Харківської області в 2010 р.

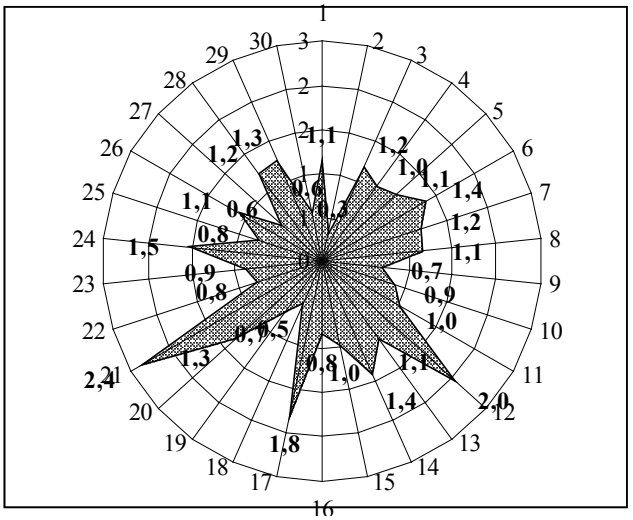

Рис. 3. Радар впливу стейкхолдерів на інноваційний потенціал будівельних підприємств Харківської області в 2011 р.

На рис. 3 наведено радар впливу стейкхолдерів на інноваційний потенціал будівельних підприємств Харківської області в 2011 р., аналізуючи який можна сказати, що вплив стейкхолдерів із групи «інвестори» на інноваційний потенціал будівельних підприємств Харківської області в 2011 р. був найменшим, адже індекс росту показника «обсяг фінансування витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт

у галузі будівництва та архітектури за рахунок коштів іноземних держав» був найнижчим. Вплив стейкхолдерів із групи «постачальники» на інноваційний потенціал будівельних підприємств Харківської області в 2011 р. був найбільшим, адже індекс росту показника «витрати на устаткування під час виконання наукових та науково-технічних робіт у сфері будівництва та архітектури» був найвищим.

На рис. 4. наведено радар впливу стейкхолдерів на інноваційний потенціал будівельних підприємств Харківської області в 2012 р., аналізуючи який можна зробити такий висновок: вплив стейкхолдерів із групи «органи державної та місцевої влади» на інноваційний потенціал будівельних підприємств Харківської області в 2012 р. був найменшим, оскільки індекс росту показника «кількість будівельних підприємств із технологічними інноваціями, які отримували державну фінансову допомогу для інноваційної діяльності від місцевих та регіональних органів влади» був найнижчим. Вплив стейкхолдерів із групи «інвестори» на інноваційний потенціал будівельних підприємств Харківської області в 2012 р. був найбільшим, оскільки індекс росту показника «обсяг фінансування витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт у галузі будівництва та архітектури за рахунок коштів іноземних держав» був найвищим.

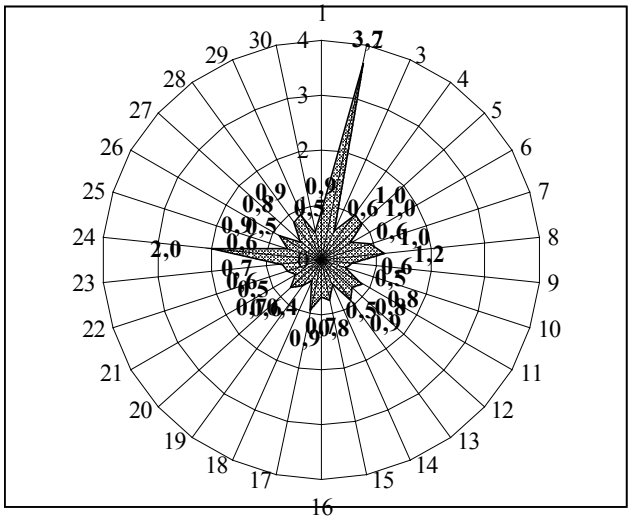

Рис. 4. Радар впливу стейкхолдерів на інноваційний потенціал будівельних підприємств Харківської області в 2012 р.

На рис. 5 наведено радар впливу стейкхолдерів на інноваційний потенціал будівельних підприємств Харківської області в 2013 р., аналізуючи який можна сказати, що вплив стейкхолдерів із групи «партнери» на інноваційний потенціал будівельних підприємств Харківської області в 2013 р. був найменшим, оскільки індекс росту показника «кількість будівельних підприємств із технологічними інноваціями, що мали партнера з інноваційної співпраці в США» був найнижчим.

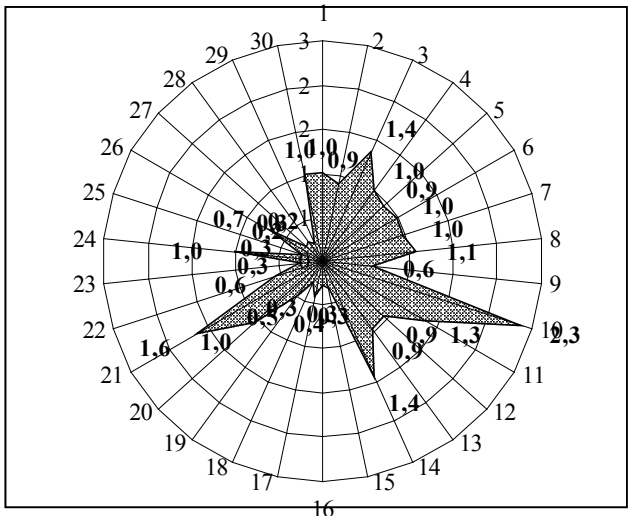

Рис. 5. Радар впливу стейкхолдерів на інноваційний потенціал будівельних підприємств Харківської області в 2013 р.

Вплив стейкхолдерів із групи «споживачі» на інноваційний потенціал будівельних підприємств Харківської області в 2013 р. був найбільшим, адже індекс росту показника «обсяг реалізованої продукції інноваційно-активними будівельними підприємствами» був найвищим.

Висновки. Таким чином, урахування інтересів груп стейкхолдерів «інвестори», «працівники», «споживачі», «органи державної та місцевої влади», «постачальники» та «партнери» дасть змогу успішно розвивати і нарощувати інноваційний потенціал будівельних підприємств регіонів України.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Амоша О.І. Інноваційне оновлення техніко-технологічної бази промислового виробництва на синергетичних засадах: теорія і практика / О.І. Амоша, І.П. Булієв, Г.З. Шевцова // Економіка промисловості. – 2007. – № 1. – С. 3–9.
2. Белоусова О.М. Сравнительный анализ инновационной активности субъектов Российской Федерации: [монография] / О.М. Белоусова, А.Б. Шаповал, Д.В. Грибанов. – М.: Издательский дом Академии естествознания, 2011. – 196 с.
3. Механізм стратегічного управління інноваційним розвитком: [монографія] / За заг. ред. О.А. Біловодської. – Суми: Університетська книга, 2010. – 432 с.
4. Биконя С.Ф. Інституціональні аспекти теорії інноваційного розвитку / С.Ф. Биконя // Вісник КНУДТ. – 2003. – № 3. – С. 101–106.
5. Касьяненко В.О. Зарубіжний досвід управління інноваційним потенціалом економіки та можливості його використання в Україні / В.О. Касьяненко // Маркетинг та менеджмент інновацій. – 2011. – № 4. – Т. 2. – С. 200–204.
6. Лапко О.О. Науково-технічний потенціал та його розвиток / О.О. Лапко, В.П. Александрова // Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку. – К., 2003. – 421 с.
7. Панас В.Я. Управління інноваційною діяльністю підприємства: теоретичний аспект / В.Я. Панас, С.М. Ткач // Регіональна економіка. – 2013. – № 1. – С. 69–75.

8. Герасимчук З.В. Особенности выделения и согласования интересов стейкхолдеров в рамках развития рекреационного потенциала региона / З.В. Герасимчук, Ю.Е. Дащук // Молодой ученый. – 2013. – № 9. – С. 163–168.
9. Саприкіна М. Діалог зі стейкхолдерами: рекомендації компаніям / М. Саприкіна, Д. Каба. – К.: Фарбований лист, 2011 – 475 с.
10. Мухортов Е.М. Управление стратегическим развитием отраслевых комплексов на основе стейкхолдер-подхода / Е.М. Мухортов // Экономический журнал. – 2012. – Т. 28. – № 3. – С. 62–70.
11. Длугопольська Т.І. Теоретико-методичні підходи до оцінювання конкурентоспроможності фірми / Т.І. Длугопольська // Наука й економіка. Серія «Менеджмент і маркетинг». – 2014. – № 1(33). – С. 63–69.
12. Литвинова В.О. Графічні методи дослідження у аналізі рівня конкурентоспроможності продукції / В.О. Литвинова // Бізнес Інформ. – 2012. – № 4. – С. 53–56.
13. Кухарук А.Д. Класифікація та аналіз методів оцінки конкурентоспроможності промислових підприємств / А.Д. Кухарук // Проблеми системного підходу в економіці. – 2011 – № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2011_1/Kuharuk_111.htm.
14. Управління конкурентоспроможністю підприємства / С.М. Клименко [та ін.]. – К.: КНЕУ, 2006. – 527 с.